

Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη διασπορά

Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη διασπορά έχει πάνω από 100 χρόνια ιστορία. Η παράδοση αυτή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την διαχρονική παρουσία και προσφορά της ελληνικής πολιτείας. Παρά τους περιορισμούς και τις ιδιαιτερότητες που προκύπτουν από το εκπαιδευτικό μοντέλο της εκάστοτε χώρας στην οποία λειτουργεί, η ελληνική εκπαίδευση έχει καταφέρει να διατηρήσει την παρουσία της και σε ορισμένες περιπτώσεις μια αξιόλογη δυναμική. Είναι πραγματικά άξιοι τιμής όλοι εκείνοι οι εκπαιδευτικοί αλλά και οι άνθρωποι της ομογένειας που στις δύσκολες συνθήκες του παρελθόντος μόχθησαν για να διατηρήσουν ζωντανή την ελληνική γλώσσα στις κοινότητες της διασποράς.

Η ελληνική γλώσσα και η μακραίωνη κληρονομιά της αποτελεί μια πολύτιμη πολιτισμική γέφυρα για την πατρίδα μας στην προσπάθεια της να ισχυροποιήσει τη θέση της και την επιρροή της στη διεθνή κοινότητα. Ο στόχος της διάδοσης της ελληνικής γλώσσας, καταρχήν στους έλληνες ομογενείς ανά την υφήλιο, άλλα και ταυτόχρονα σε όλους τους πολίτες που θέλουν να μετέχουν της ελληνικής παιδείας είναι σημαντικότερος από ποτέ. Η μεγάλη πρόκληση είναι να προωθήσουμε στις επόμενες γενιές τον ελληνικό πολιτισμό και την ελληνική ιστορία και να παρέχουμε στους έλληνες ομογενείς και σε όλους όσους το επιθυμούν, τη δυνατότητα να μάθουν να σκέπτονται και να εκφράζονται μέσα από την επικοινωνιακή επάρκεια της ελληνικής γλώσσας.

Σήμερα όμως η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό διέρχεται μια μεταβατική περίοδο. Σημαντικοί παράγοντες αυτής της συγκυρίας είναι α) η μετάβαση στις νεότερες γενιές ατόμων ελληνικής καταγωγής, β) η συρρίκνωση των ομιλητών της γλώσσας και των μορφών ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, γ) η έντονη διαφοροποίηση στο εσωτερικό των ελληνικών κοινοτήτων.

Έχει πλέον αποδειχτεί ότι ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται και υλοποιείται η παρέμβαση της ελληνικής πολιτείας δεν ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες και την πραγματικότητα της ελληνικής Διασποράς. Το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων έχει γίνει αποδέκτης πολλαπλών διαμαρτυριών και σοβαρών καταγγελιών. Αυτές αφορούν τόσο το ίδιο το εκπαιδευτικό αποτέλεσμα όσο και μια πληθώρα θεμάτων που έχουν να κάνουν με μια παρωχημένη μικροπολιτική νοοτροπία που διόγκωσε τον αριθμό των αποσπασμένων εκπαιδευτικών κατά την τελευταία πενταετία, δυσανάλογα σε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες της εκπαίδευσης, δημιουργώντας σοβαρές επιπλοκές τόσο σε οργανωτικό όσο και σε διοικητικό επίπεδο (ο τρόπος που επιτυγχάνεται η παράταση της απόσπασης, αδιαφάνεια στη διαχείριση του προσωπικού και των οικονομικών πόρων κ.α.).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω και κυρίως συγκεκριμένες προτάσεις που ήδη έχουν κατατεθεί, το Υπουργείο μας αναλαμβάνει σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία την πρωτοβουλία να διεξάγει μια συστηματική

διαβούλευση με τους φορείς και τους αποδέκτες της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης. Στόχος της διαβούλευσης αυτής είναι η συγκρότηση μιας συνεκτικής και συνθετικής πρότασης που θα αποτυπωθεί τους αμέσως επόμενους μήνες σε νομοθετική πρωτοβουλία.

Σκοπός μας είναι να ανασυγκροτήσουμε τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό και ταυτόχρονα να αναδείξουμε τον εξέχοντα ρόλο που παίζει η ζωντανή δύναμη της διασποράς στη σύγχρονη εποχή, τόσο για την ελληνική ταυτότητα όσο και για την ιδιότητα του πολίτη του κόσμου.

Η δυσκολία του εγχειρήματος είναι δεδομένη καθώς σήμερα στη διασπορά υπάρχουν διαφορετικές ανάγκες και προσδοκίες ως προς την παρεχόμενη γλωσσική και πολιτισμική εκπαίδευση. Για να επιτευχθεί ο αναγκαίος ευέλικτος εκπαιδευτικός σχεδιασμός πρέπει να υπάρξει μια ευρεία συναίνεση ως προς την κατάσταση που σήμερα αντιμετωπίζουμε αλλά και ως προς τις γενικές αρχές που θα διέπουν την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό στο άμεσο μέλλον.

Τα κύρια προβλήματα

Οι συνθήκες για τους Έλληνες της διασποράς έχουν αλλάξει σημαντικά σε σχέση με τη μεταπολεμική και μεταδικτατορική περίοδο. Η απόφασή τους για οριστική εγκατάσταση στις νέες τους πατρίδες είναι κυρίαρχη και συνεπώς η εκπαίδευση νέων γενιών ελληνικής καταγωγής πρέπει να απασχολήσει σε εντελώς διαφορετική βάση την ελληνική Πολιτεία.

Το δεδομένο αυτό έχει καταστήσει ανεπίκαιρα και αναποτελεσματικά τα όσα ίσχυαν μέχρι σήμερα. Ο νόμος 2413/1996 ήταν η πιο πρόσφατη προσπάθεια οργάνωσης της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, όμως, οι συνθήκες αλλάζουν ραγδαία και το νομικό πλαίσιο που δημιουργήθηκε πριν από μια 15ετία δεν μπορεί να τις παρακολουθήσει επαρκώς. Ο τρόπος υλοποίησής του νόμου 2413 πρέπει σήμερα να αξιολογηθεί για να διερευνηθεί το κατά πόσο ικανοποίησε τις πραγματικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών και συνέβαλε στην προσωπική και επαγγελματική τους ανέλιξη.

Το ελληνικό δημόσιο δαπανά σημαντικά ποσά για τα λειτουργικά έξοδα των ελληνικών σχολείων στο εξωτερικό και για τους μισθούς των περίπου 1950 εκπαιδευτικών. Είναι όμως κοινή διαπίστωση ότι παρά την έμπρακτη κρατική στήριξη, τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα είναι μέτρια, κάποιες φορές πενιχρά, με την κατάσταση μάλιστα να επιδεινώνεται. Χρόνια αιτήματα για τον εκσυγχρονισμό και τη διοικητική αναδιάρθρωση συναντούσαν τις κλειστές πόρτες του πολιτικού κόστους, των κατεστημένων νοοτροπιών, των προσωπικών στρατηγικών αλλά κι ενός ιδιόμορφου πελατειακού και συντεχνιακού συστήματος που τρέφεται και διαιωνίζεται από την υπάρχουσα κατάσταση.

Μια σύνοψη των κυριότερων προβλημάτων που υφίστανται σήμερα είναι:

- *Η έλλειψη συλλογής και παρακολούθησης στοιχείων για τις πραγματικές εκπαιδευτικές ανάγκες ανά χώρα και η αδυναμία εύρυθμης εκπαιδευτικής παρέμβασης όπου απαιτείται από το ελληνικό κράτος.*
- *Η αναποτελεσματικότητα της διάρθρωσης των διοικητικών δομών. Για παράδειγμα ο ρόλος των Συντονιστών Εκπαίδευσης που θεσπίστηκε με το νόμο 2413 του 1996 έχει αποβεί προβληματικός τόσο ως προς τις διοικητικές-οργανωτικές όσο και τις πολιτικές-διαμεσολαβητικές λειτουργίες που του αποδόθηκαν με κύρια συνέπεια τη συγκέντρωση υπερεξουσιών, αναξιοκρατικών επιλογών και σειρά οικονομικών και διοικητικών παρεκτροπών.*
- *Η εκρηκτική αύξηση των αποσπασμένων εκπαιδευτικών στην Ευρώπη -ιδίως από το 2007 μέχρι το 2009- σε ανακολουθία με τον αριθμό του μαθητικού δυναμικού.*
- *Η διαρκής μείωση προσοντούχων ομογενών εκπαιδευτικών λόγω έλλειψης κινήτρων.*
- *Η αναποτελεσματική διάθεση ανθρώπινου δυναμικού και η κατασπατάληση πόρων. Για παράδειγμα Τμήματα Ελληνικής Γλώσσας που λειτουργούν με μικρό αριθμό μαθητών και δυσανάλογο αριθμό υπηρετούντων εκπαιδευτικών σε πολλές περιπτώσεις (Ο.Δ Γερμανίας, Βέλγιο, Γαλλία κ.α.).*
- *Οι αδυναμία πιστοποίησης τίτλων σπουδών από πολλούς φορείς ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της εκπαιδευτικής κινητικότητας στη χώρα διαμονής και στο πλαίσιο της διασποράς.*
- *Η συρρίκνωση και η υποβάθμιση των σπουδών σε ορισμένα Τμήματα ή Έδρες ελληνικών σπουδών σε ΑΕΙ του εξωτερικού*

Νέο πλαίσιο αρχών

Είναι βέβαιο ότι η απαρίθμηση των προβλημάτων που προηγήθηκε δεν αφορά στον ίδιο βαθμό το σύνολο των χωρών ούτε όλες τις εκπαιδευτικές μονάδες. Κατά συνέπεια η όποια παρέμβαση νομοθετική ή άλλη, πρέπει να λάβει υπόψη της σοβαρά τις διαφοροποιήσεις που υφίστανται μεταξύ ηπείρων ή και μεταξύ χωρών και να διαμορφώσει πολυδιάστατες κοινότητες μάθησης.

A. Πρώτες κινήσεις αναδιοργάνωσης

Τα σημεία δυσλειτουργίας της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό που προαναφέρθηκαν, επηρεάζουν το κύρος και τις προοπτικές της συνολικά. Η νέα ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας εδώ και ένα χρόνο έχει διαπιστώσει το εύρος των προβλημάτων και έχει ήδη κινηθεί γρήγορα προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις:

- *Αρχικός εξορθολογισμός του συστήματος αποσπάσεων για την τρέχουσα χρονιά με σημαντική μείωση του αριθμού των υπεράριθμων αποσπασμένων εκπαιδευτικών.*

- *Μείωση του αριθμού των συντονιστικών γραφείων (από 27 σε 15) και περιορισμός των αποσπασμένων εκπαιδευτικών σε αυτά.*
- *Χαρτογράφηση του μαθητικού δυναμικού όλων των σχολικών μονάδων του εξωτερικού μέσα από τη συλλογή πλήρους μαθητολογίου που θα αντιμετωπίσει οριστικά την αδυναμία ελέγχου από το Υπουργείο των πραγματικών εκπαιδευτικών αναγκών.*
- *Αλλαγή της μοριοδότησης στην διαδικασία επιλογής των Συντονιστών Εκπαίδευσης του εξωτερικού*
- *Στη νέα πρόσκληση για απόσπαση εκπαιδευτικών στο εξωτερικό ενισχύσαμε τις προϋποθέσεις της απαιτούμενης επάρκειας στη ξένη γλώσσα.*

B. Βασικές στρατηγικές επιλογές

Σκοπός των παρεμβάσεων μας, ειδικά στη συγκεκριμένη συγκυρία, είναι να διασφαλίσουμε ότι θα υπάρχει πρόσβαση στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας σε κάθε σημείο που υπάρχει ελληνισμός και ότι κάθε ευρώ που διατίθεται από το ελληνικό δημόσιο για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση «πιάνει τόπο». Υπηρετεί δηλαδή τους μαθητές και τις οικογένειές τους. Δεν χρειαζόμαστε ένα σύστημα που θα προσφέρει αγαθά σε ορισμένους ενώ θα αναπαράγει αδικίες και δυσλειτουργίες. Η δύσκολη οικονομική συγκυρία που ζούμε δεν πρέπει να γίνει αφορμή ούτε για αδράνεια ούτε για τη συντήρηση πολυτελών εξαιρέσεων. Ακόμη περισσότερο δεν μπορεί να αποτελέσει άλλοθι για την αποδυνάμωση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.

Είναι η ώρα να σταματήσει η εξαγωγή των παθογενειών του πολιτικού και εκπαιδευτικού μας συστήματος στις χώρες που ζουν και εργάζονται οι ομογενείς μας. Είναι η ώρα να ξανασυναντήσουμε τις πραγματικές εκπαιδευτικές ανάγκες της διασποράς και να ανταποκριθούμε σε αυτές. Η μείωση του κόστους δεν αποτελεί αυτοσκοπό, παρά το γεγονός ότι η οικονομική κρίση θέτει νέα δεδομένα.

Αποσκοπούμε στο να προσφέρουμε χρήσιμες και ποιοτικές εκπαιδευτικές υπηρεσίες στους έλληνες της διασποράς. Στοχεύουμε σε μια σχέση ειλικρίνειας, αμοιβαιότητας και αποτελεσματικότητας με τους συμπατριώτες μας στο εξωτερικό. Σκοπός μας είναι η διατήρηση, ανάπτυξη και διάδοση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού αφενός στις νέες γενιές του απανταχού ελληνισμού, και αφετέρου σε όλους όσους το επιθυμούν.

Καλούμαστε να χαράξουμε μια νέα στρατηγική για την ελληνική γλώσσα και την ελληνική ταυτότητα στη διασπορά. Βασικές αρχές αυτής της στρατηγικής είναι:

- **Η ισότιμη σχέση μεταξύ Ελλάδας & διασποράς** μέσα από την ανάπτυξη δεσμών αμφίδρομης επικοινωνίας και διασύνδεσης
- **Η καλλιέργεια της ικανότητας επικοινωνίας της διασποράς** στην ελληνική γλώσσα
- **Ο εξορθολογισμός και η αποτελεσματικότερη αξιοποίηση** των διαθέσιμων πόρων

- **Η καλλιέργεια της ελληνικότητας και της επικοινωνιακής ικανότητας του σύγχρονου πολίτη του κόσμου**
- **Η διεθνοποίηση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών και πολιτισμικών προγραμμάτων**
- **Η έμφαση στην επαφή με την ελληνική γλώσσα από την προσχολική ηλικία.**
- **Η μεγαλύτερη διασύνδεση και συνεργασία μεταξύ των διαφορετικών πόλων της ελληνικής διασποράς.**
- **Η ενίσχυση και η πιστοποίηση των προγραμμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης** ως πόλων προώθησης και διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού και η διασύνδεση τους με ελληνικά ΑΕΙ.
- **Η εκπαίδευση της νέας γενιάς εκπαιδευτικών στη διασπορά** και η πιστοποίηση της γλωσσοπαιδαγωγικής τους επάρκειας μέσα από οργανωμένα προγράμματα παιδαγωγικής επιμόρφωσης.
- **Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών** και των αρχών της δια βίου μάθησης.
- **Η ενίσχυση της έρευνας** για την καλύτερη τεκμηρίωση της ελληνικής παρουσίας στη διασπορά.

Γ. Βασικοί τομείς διαβούλευσης

Είμαστε πεπεισμένοι ότι για να μπει σε εφαρμογή το νέο πλαίσιο αρχών απαιτείται ένας συνεκτικός πολιτικός σχεδιασμός, ο οποίος θα λαμβάνει υπόψη του τις σημαντικές δυνάμεις που δρουν σε τοπικό, κοινωνικό, πολιτικό, αλλά και διεθνές επίπεδο. Αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να γίνει αντικείμενο διαλόγου των κοινοτήτων της διασποράς και των εκπαιδευτικών οργανισμών ώστε αυτοί να διαδραματίσουν στη συνέχεια τον κρίσιμο ρόλο που τους αναλογεί. Γι αυτό καλούμε κάθε πολιτικό και κοινωνικό φορέα της διασποράς και κυρίως όλους εκείνους, τους πολλούς εκπαιδευτικούς που με αίσθηση ευθύνης προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, να αποτελέσουν κύτταρα διαλόγου και προτάσεων για την συνδιαμόρφωση μιας κοινά αποδεκτής «χάρτας» για την ελληνόγλωσση διαπολιτισμική εκπαίδευση της Διασποράς. Είμαστε ανοιχτοί σε κάθε νέα ιδέα και κάθε εποικοδομητική παρατήρηση που θα κινείται σε μια ανανεωτική κατεύθυνση για τα θέματα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.

Επιθυμούμε την έκφραση τεκμηριωμένων απόψεων αλλά και εμπειριών γύρω από την παιδεία των ομογενών, και γενικότερα γύρω από την ενίσχυση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό, από όλους τους ενδιαφερόμενους. Η συστηματική καταγραφή των θέσεων και των απόψεων αυτών μπορεί να γίνει στους εξής τομείς διαβούλευσης:

- i. Σχέση ελληνικού κράτους και ελληνισμού της διασποράς με έμφαση σε θέματα ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού, αλλά και ενίσχυσης της ελληνικής ταυτότητας.
- ii. Αποτίμηση των σημερινών δομών παροχής ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης σε σχέση με (α) την παιδαγωγική τους καταλληλότητα, (β) την αποτελεσματικότητά τους, (γ) το κόστος και (δ) τις προοπτικές κοινωνικο-

οικονομικής ένταξης των νέων γενιών ελληνικής καταγωγής στις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης.

- iii. Εντοπισμός σημείων στο ισχύον για κάθε χώρα ή περιοχή σύστημα ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, τα οποία χρήζουν αναθεώρησης ή ενίσχυσης και προτάσεις για την καλύτερη σύνδεση των μορφών ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης με τα κατά τόπους εκπαιδευτικά συστήματα.
- iv. Κατάθεση προτάσεων για εναλλακτικές εκπαιδευτικές πολιτικές και δομές υποστήριξης της παρουσίας της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού σε ένα παγκοσμιοποιημένο πλαίσιο, με ιδιαίτερη έμφαση στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της ομογένειας.

Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να γίνει η ευρύτερη δυνατή συζήτηση πάνω στις εξής **ενδεικτικές προτάσεις**:

1. *Δημιουργία συστήματος διάγνωσης εκπαιδευτικών αναγκών, συντονισμού και αξιολόγησης του παραγόμενου έργου σε σχέση με τους διατιθέμενους πόρους.* Στο πλαίσιο αυτό ο γεωγραφικός διαχωρισμός σε Ευρώπη, Υπερπόντιες χώρες (Αμερική, Αυστραλία), Αφρική και άλλες χώρες είναι ιδιαίτερα χρήσιμος.

2. *Διοικητική αναδιάρθρωση και επανακαθορισμός των ρόλων και των ευθυνών των εκπαιδευτικών εταίρων (συντονιστών, εκπαιδευτικών, συλλόγων γονέων, κοινοτήτων, κρατικών υπηρεσιών) και της μεταξύ τους συνεργασίας με σκοπό την καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και των υλικών πόρων.*

3. *Διαφάνεια και αξιοκρατία στον τρόπο επιλογής του εκπαιδευτικού δυναμικού, επαναπροσδιορισμός του χρόνου παραμονής στις εκπαιδευτικές μονάδες, καθώς και του τρόπου αμοιβής τους.*

4. *Επιδίωξη της καλύτερης συνεργασίας και αξιοποίησης των ομογενών και αποσπασμένων εκπαιδευτικών ώστε να εξασφαλίζεται η αλληλεπίδραση και η ανατροφοδότηση των εκπαιδευτικών πρακτικών σε Ελλάδα και διασπορά.*

5. *Πρώθηση μορφών ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης ενταγμένων ή έμμεσα συνδεδεμένων με το εκπαιδευτικό σύστημα της εκάστοτε χώρας διαμονής και αναγνώριση και πιστοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων από τα κατά τόπους εκπαιδευτικά συστήματα.*

6. *Ανάπτυξη πολιτιστικών κέντρων ανάδειξης του ελληνικού πολιτισμού («Λόγος») μέσα από την αξιοποίηση υπαρχουσών δομών (π.χ. πανεπιστημιακά τμήματα, ημερήσια σχολεία, ΤΕΓ, κτλ) που θα λειτουργούν ως πολυδύναμες κοινότητες δια βίου μάθησης.*

7. Ενίσχυση, ανάπτυξη και εφαρμογή προσχολικών προγραμμάτων όπου η ελληνική γλώσσα θα διδάσκεται μέσω του παιχνιδιού, του τραγουδιού και του θεάτρου (Greek Immersion Programs).

8. Αξιολόγηση, διατήρηση και ενίσχυση των ελληνικών σπουδών και της έρευνας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση των χωρών του εξωτερικού και διασύνδεσή τους με ελληνικά ΑΕΙ και το Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Η καθιέρωση διακρατικών προγραμμάτων κινητικότητας επιστημόνων, φοιτητών, μαθητών και εκπαιδευτικών (όπως π.χ. το Erasmus) και διεθνών ερευνητικών προγραμμάτων θα συμβάλει στην καλύτερη διασύνδεση και συνεργασία οικοδομώντας ισχυρά δίκτυα της διασποράς.

9. Κοινωνική δικτύωση, αξιοποίηση ψηφιοποιημένου εκπαιδευτικού υλικού και δημιουργία ηλεκτρονικών κοινοτήτων μάθησης. Σε αυτό το πλαίσιο απαραίτητη είναι η προέκταση της δια βίου και ηλεκτρονικής μάθησης στον ελληνισμό της διασποράς και η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών.

10. Ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ταυτότητας των ομογενών μέσα από τη δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων αμοιβαίας ανταλλαγής όπου παιδιά θα επισκέπτονται την Ελλάδα αλλά και παιδιά από την Ελλάδα θα επισκέπτονται τις χώρες του εξωτερικού.

Η Ελλάδα αλλάζει όχι μόνο για να επιβιώσει αλλά και για να ανακτήσει παντού το κύρος που της αξίζει. Οι Έλληνες της διασποράς μπορούν να γίνουν συμμετοχοί και πολλαπλασιαστές αυτής της αλλαγής. Τους έχουμε ανάγκη. Τους το οφείλουμε.